

med egen helse. Vi må også se på barnedødelighet og forventet levealder. Skal vi si noe om livskvalitet i og på tvers av stater, må vi med andre ord spørre etter kapabiliteter heller enn tilfredshet. Hva den enkelte er i stand til å gjøre og være, er viktigere enn hvor fornøyd den enkelte er med egen livssituasjon (Nussbaum, 1998, s. 143).

Tilpassede preferanser er en utfordring for eksempel når man skal måle livskvalitet.

21.5 Kapabiliteter og rettigheter

Nussbaum spesifiserer de sentrale kapabilitetene i form av en liste som består av ti punkter: 1) liv, 2) kroppslig helse, 3) kroppslig integritet, 4) sanser, forestillingsevne og tenkning, 5) følelser, 6) praktisk fornuft, 7) tilknytning, 8) forhold til andre arter, 9) lek og 10) kontroll med egne omgivelser. Ifølge Nussbaum angir listen et sett med minimumsforutsetninger eller nødvendige betingelser for å kunne leve et verdig menneskeliv. For eksempel innebærer de to første punktene evne til å leve normalt lange liv med god helse, tilstrekkelig med næring og tilfredsstillende husly. Punkt fire viser til det å kunne

bruke sansene, forestillings- og tenkeevnen på en menneskelig måte – det vil si på en måte som er informert og kultivert gjennom utdanning. Punkt seks handler om å kunne danne seg egne oppfatninger om hva som er et godt liv, og å reflektere kritisk over sin egen livsplan. Og hopper vi til det siste punktet, så omfatter det både evne til politisk deltakelse og evne til å forsørge seg selv gjennom arbeid og tilegnelse av eiendom (Nussbaum, 2000, s. 78–80).

Slik Nussbaum ser det, er det et politisk ansvar å løfte alle mennesker til et nivå der betingelsene angitt i listen hennes er innfridd. Hvert punkt på listen peker på en viktig forutsetning for å kunne fungere godt som menneske, og ingen av punktene kan byttes bort mot et annet. Listen er slik sett en helhetlig pakke av betingelser som gjør det mulig for mennesker å leve gode liv. Hva har så listen over kapabiliteter å si for statens plikter overfor oss som borgere?

Flere av kapabilitetene krever at staten sikrer oss grunnleggende *sivile og politiske rettigheter*, slik som rett til liv og fysisk integritet, forbud mot tortur, rettssikkerhet samt rett til privatliv, ytrings- og trosfrihet, stemmerett og organisasjonsfrihet. Ifølge Nussbaum er staten nødt å spille en aktiv støttende rolle for å sikre oss slike rettigheter. Det er ikke tilstrekkelig at offentlige myndigheter nøyer seg med å avstå fra sensur eller undertrykking av politisk opposisjonelle for å garantere ytringsfrihet eller rett til politisk deltakelse. Ut fra kapabilitetstilnærmingen er rettigheter sikret først når muligheten til å utøve typiske menneskelige evner og funksjoner er til stede. Og den reelle muligheten til å utøve menneskelige evner og funksjoner kan undergraves av andre aktører enn staten. Nussbaum peker blant annet på at det finnes land der kvinner trues